

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Przyczyny przewlekłości postępowania sądowego w sprawach karnych

dr Marcin Wielec, dr Konrad Buczkowski, dr Konrad Burdziak,
dr Michał Jankowski, dr Paweł Ostaszewski,
dr Justyna Włodarczyk-Madejska, Paweł Bachmat,
Paulina Banaszak, Joanna Klimczak,
Roland Szymczykiewicz

Prawo karne i kryminologia

Warszawa 2019

Spis treści

I. Wprowadzenie	5
II. Opis wyników badania	7
1. Metodologia badania	7
2. Sądy rejonowe	8
2.1. Wskaźniki wielkości i złożoności rozpoznawanych spraw	8
2.2. Czas trwania postępowania w sprawie	9
2.3. Czynności w sprawie	11
2.4. Przyczyny wyznaczania odleglejszych terminów	15
3. Sądy okręgowe – I instancja	17
3.1. Wskaźniki wielkości i złożoności rozpoznawanych spraw	17
3.2. Czas trwania postępowania w sprawie	18
3.3. Czynności w sprawie	20
3.4. Przyczyny wyznaczania odleglejszych terminów	24
4. Sądy okręgowe – II instancja	26
4.1. Wskaźniki wielkości i złożoności rozpoznawanych spraw	26
4.2. Czas trwania postępowania w sprawie	27
4.3. Czynności w sprawie	28
4.4. Przyczyny wyznaczania odleglejszych terminów	31
5. Sądy apelacyjne	32
5.1. Wskaźniki wielkości i złożoności rozpoznawanych spraw	32
5.2. Czas trwania postępowania w sprawie	33
5.3. Czynności w sprawie	34
5.4. Przyczyny wyznaczania odleglejszych terminów	37
III. Podsumowanie	39
Załącznik. Przyczyny uniemożliwiające przeprowadzenie rozprawy w zaplanowanym terminie	43

I. Wprowadzenie

Celem projektu było zbadanie, w oparciu o analizę akt wylosowanych spraw, przyczyn przewlekłości postępowań karnych toczących się w polskich sądach. W badaniu zwrócono uwagę na liczbę wyznaczonych terminów rozpraw, liczbę terminów, na których były prowadzone efektywnie czynności dowodowe, odraczenie rozpraw – z wyznaczeniem terminu i bez – wraz z analizą przyczyn.

Do badania wylosowano sprawy co najmniej sześciomiesięczne (jako te, w których wystąpienie niezasadnych opóźnień jest bardziej prawdopodobne). Analizie poddano nie tylko liczbę wyznaczonych terminów i okresy między nimi, ale również przyczyny m.in. braku realizacji zaplanowanych na nich czynności. Wśród możliwych przyczyn wyróżniono: usprawiedliwioną i nieusprawiedliwioną nieobecność strony, obrońcy, pełnomocnika, świadka, biegłego, tłumacza, specjalisty, nieobecność sędziego, ławnika, oskarżyciela publicznego, niedoprowadzenie oskarżonego pozbawionego wolności na rozprawę, złożenie w sprawie wniosku (w tym: obrońcy lub pełnomocnika dotyczącego tzw. „kolizji terminów”, o wyznaczenie obrońcy z urzędu, o wyznaczenie sędziego), konieczność sprowadzenia dowodu na rozprawę, brak zwrotnego potwierdzenia odbioru czy też inne obowiązki sędziego, jak konieczność rozpoznania kolejnych spraw wyznaczonych na wokandzie tego dnia lub zakończenia czasu urzędowania sądu. Każdą z tych przyczyn uwzględniono w analizie materiału badawczego.

II. Opis wyników badania

1. Metodologia badania

Zdecydowano się przeprowadzić badanie na próbie zawierającej sprawy z sześciu sądów rejonowych oraz czterech okręgowych, wybranych losowo według kryterium wielkości (sądy o mniejszym, średnim i większym wpływie spraw). Przyjęcie takiego kryterium sprawiło, że sądów okręgowych znalazło się w próbie względnie więcej (w tym wypadku cztery na ogółem 45, tj. niecałe 9% wszystkich) niż rejonowych (sześć na ogółem około 320, tj. nieco poniżej 2% wszystkich). Zostało to zrekompensowane zaplanowaniem zbadania większej liczby spraw z każdego sądu rejonowego – 33, niż okręgowego – 13. W próbie powinno się więc znaleźć 198 spraw z sądów rejonowych oraz 52 z okręgowych, razem 250. Proporcja ta: około 4 do 1, odpowiada w przybliżeniu stosunkowi liczby spraw rozpoznawanych rocznie w sądach rejonowych do odpowiedniej liczby z sądów okręgowych.

Do badania wybrano sprawy co najmniej sześciomiesięczne (przy czym okres ten był liczony od daty wpływu do sądu do daty zakończenia postępowania), zakończone prawomocnie, jako ostatnie w danym sądzie, w 2018 r. Uwzględnienie daty zakończenia spraw zapewniło więc losowość ich doboru.

W rzeczywistości w wyniku odpowiedzi sądów na pisma o przesłanie akt uzyskano 216 spraw (blisko dziewięćdziesiątych zaplanowanej liczby), w tym 170 z sądów rejonowych i 46 z okręgowych (czyli mniej więcej w przyjętej proporcji 4 do 1). Tak więc założenia doboru próby zostały praktycznie spełnione.

Ponieważ badano odrębnie postępowanie pierwszo- i drugoinstancyjne, liczba wypełnionych ankiet jest większa, niż liczba spraw nadesłanych przez sądy (oraz obejmuje również sprawy drugoinstancyjne z sądów apelacyjnych). Środek zaskarżenia został bowiem wniesiony w 66 sprawach (z 216 nadesłanych). W każdej z tych spraw toczyło się postępowanie odwoławcze – w 29 przypadkach przed sądami okręgowymi w II instancji, w 37 natomiast – przed sądami apelacyjnymi. Sprawy te zostały poddane odrębnej analizie. Stąd też faktyczna liczba zbadanych spraw wyniosła 282.

Uzyskane wyniki obliczono odrębnie dla rodzajów sądów oraz instancji, co dało następujące cztery grupy spraw: sprawy z sądów rejonowych (oczywiście wszystkie pierwszoinstancyjne), sprawy z sądów okręgowych – pierwszoinstancyjne, sprawy z sądów

okręgowych – drugoinstancyjne oraz sprawy z sądów apelacyjnych (oczywiście drugoinstancyjne).

Dla każdej grupy przyjęto wskaźniki wielkości i złożoności rozpoznawanych spraw. Były nimi: liczba tomów akt, liczba oskarżonych w sprawie oraz kwalifikacja prawna czynu. Każdy z tych czynników został omówiony w dalszej części opracowania, odrębnie dla poszczególnych grup. W każdej z nich wyróżniono również trzy kluczowe dla niniejszego projektu zagadnienia: czas trwania postępowania w sprawie (całkowity oraz okresy między poszczególnymi czynnościami), czynności podjęte w sprawie (liczba terminów rozpraw oraz przeprowadzonych dowodów) oraz przyczyny wyznaczenia odleglejszych terminów.

Do badania wykorzystano narzędzie w postaci kwestionariusza ankiety, składającego się z dwóch części. Pierwsza została poświęcona przede wszystkim podstawowym informacjom na temat sądu, z którego została nadesłana sprawa (jego rodzaj i instancja) oraz sprawy (liczba tomów, liczba oskarżonych, kwalifikacja prawna czynu, terminy podjęcia poszczególnych czynności). W tej części gromadzono dane o datach wpływu sprawy do sądu, wyznaczeniu referenta/składu, wyznaczeniu pierwszego terminu rozprawy i daty tej rozprawy. Tutaj również były zbierane informacje o całkowitym czasie trwania postępowania, liczbie przeprowadzonych terminów – tych udanych, jak i nieudanych lub udanych jedynie częściowo. Druga część kwestionariusza ankiety została poświęcona szczegółowej analizie kolejnych wyznaczanych w sprawie terminów. Pytania zamieszczone w tej części dotyczyły m.in. daty wyznaczanych terminów, jak i przebiegu prowadzonych rozpraw – czy faktycznie się one odbyły oraz czy zostały zrealizowane na nich zaplanowane wcześniej czynności.

2. Sądy rejonowe

2.1. Wskaźniki wielkości i złożoności rozpoznawanych spraw

Liczba tomów akt

Zdecydowana większość spraw rozpoznanych przez sądy rejonowe to sprawy jedno- i dwutomowe, odpowiednio 65 i 74, a także trzytomowe – 17. Razem było ich 156, tj. niemal 92% wszystkich. Pozostałe sprawy (nieco ponad 8% wszystkich) miały od czterech do 19 tomów (jedna). Średnia wynosi tutaj 2,03, mediana zaś 2 tomy.

Liczba oskarżonych w jednej sprawie

Badane sprawy toczyły się przeciwko jednemu (162 spraw, tj. 95,3%), dwóm (5 spraw, tj. 3%) albo trzem (2 sprawy, tj. 1,2%) oskarżonym. W przeważającej większości występował więc tylko jeden oskarżony, w nielicznych zaś dwóch albo trzech. W próbie nie znalazły się sprawy przeciwko większej liczbie oskarżonych.

Kwalifikacja prawna czynu

W każdej sprawie odnotowano, zawartą w wyroku, kwalifikację prawną jednego „głównego” najpoważniejszego czynu. W zbadanych sprawach czyny te były bardzo zróżnicowane, występowały najczęściej tylko jednokrotnie. Te częstsze – odnotowane co najmniej pięciokrotnie, przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Częstsze czyny „główne”, według wyroku, w kolejności malejącej¹

Czyn określony w kodeksie karnym ¹	Liczba spraw	Procent liczby spraw
oszustwo (art. 286 § 1 k.k.)	20	12,0
niealimentacja – typ podstawowy (art. 209 § 1 k.k.)	15	8,8
niealimentacja – typ kwalifikowany (art. 209 § 1a k.k.)	14	8,2
kradzież (art. 278 § 1 k.k.)	11	6,5
prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości (art. 178a § 1 k.k.)	7	4,1
inne	103	60,4
Ogółem	170	100

W próbie znalazło się zatem najwięcej spraw o niealimentację (typ podstawowy i kwalifikowany) – razem 17%, następnie o oszustwo – 12%, kradzież – 6,5%, oraz prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości – 4,1%. Pozostałe czyny były bardzo zróżnicowane (po od, najczęściej, 1, 2 przypadki, do, rzadko, 3, 4).

2.2. Czas trwania postępowania w sprawie

Czas trwania postępowania sądowego wynosił średnio 8,5 miesiąca, przy medianie – 7 miesięcy. Maksymalny czas to ponad 4,5 roku. Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli 2, postępowania sądowe trwały najczęściej do roku – 140 spraw, tj. ponad 80% (z niewielką przewagą ponad półrocznych: do pół roku 66 spraw, tj. niemal 48% wszystkich, a od ponad pół roku do roku – 74, tj. ponad 42% wszystkich). Postępowania dłuższe (do maksimum ponad 4,5 roku) to niecała jedna piąta. Do obliczenia czasu rozpoznania sprawy nie został wliczony okres zawieszenia postępowania, który miał miejsce w dwóch sprawach. W pierwszej z nich postępowanie zostało zawieszona na 1,5 miesiąca, w drugiej – na 7 miesięcy. Dla czasu trwania postępowania wydaje się jednak istotne uwzględnienie innej zmiennej, mianowicie kierowania sprawy na posiedzenie w trybie przepisu art. 339 Kodeksu postępowania karnego²,

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.), dalej: k.k.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.), dalej: k.p.k.

która to czynność wywiera oczywiście wpływ na całkowity czas trwania postępowania. Sprawę skierowano na posiedzenie w 60 sprawach, tj. około 35% wszystkich.

Tabela 2. Czas trwania postępowania sądowego (w miesiącach)

Czas trwania postępowania	Liczba spraw	Procent liczby spraw
do 3 miesięcy	23	13,5
powyżej 3 do 6 miesięcy	43	25,2
powyżej 6 do 12 miesięcy	74	43,5
powyżej 12 do 18 miesięcy	10	5,9
powyżej 18 do 24 miesięcy	3	1,8
powyżej 24 do 30 miesięcy	2	1,2
powyżej 30 do 36 miesięcy	2	1,2
powyżej 36 miesięcy	2	1,2
<i>brak danych</i>	11	6,5
Ogółem	170	100,0

W ankiecie odnotowano czas od wpłynięcia sprawy do sądu do wyznaczenia sędziego referenta. Średnio czas ten wynosił 8 dni, co wynika ze znacznego maksimum wynoszącego aż 156 dni. Mediana to zaledwie jeden dzień, co oznacza, że było to regułą. Sędzia referent jest więc na ogół wyznaczany niemal natychmiast po wpłynięciu sprawy do sądu. Dalej sprawdzono liczbę dni jaka upłynęła od daty wyznaczenia sędziego referenta do dnia wyznaczenia pierwszego terminu rozprawy. Średnio czas ten wynosił 49 dni, co wynika z maksimum wynoszącego aż 252 dni. Mediana to ponad dwukrotnie mniej – 22,5 dnia. Czas do dnia, w którym wyznaczano pierwszy termin rozprawy jest więc dość długi, ponad trzy tygodnie. Równie długi okres upłynął od dnia wyznaczenia pierwszego terminu rozprawy do dnia jej faktycznego przeprowadzenia. Średnio czas ten wynosił niemal dwa miesiące, co wynika z maksimum wynoszącego aż 194 dni. Mediana to 47 dni. Rozprawy (pierwszy termin) są więc wyznaczane w terminach nieco dłuższych niż półtora miesiąca.

Reasumując, sędzia referent jest wyznaczany praktycznie natychmiast, pierwszy termin rozprawy po upływie trzech tygodni, a termin ten przypada po kolejnym czasie, dłuższym nieco niż półtora miesiąca – rozprawa w pierwszym terminie odbywa się więc na ogół (jeśli nie wydano zarządzenia o odwołaniu terminu) po ponad dwóch miesiącach od wpływu sprawy do sądu.

2.3. Czynności w sprawie

W zbadanych sprawach wyznaczono ogółem 541 terminów rozpraw. Średnia wynosi 3,1 „terminu” na jedną sprawę (co wynika z maksimum równego 20), mediana zaś – 2. Oznacza to, że jedną sprawę rozpoznawano na ogół w dwóch terminach. Szczegółowo zostało to przedstawione w tabeli 3.

Tabela 3. Liczba terminów w sprawie

Liczba „terminów”	Liczba spraw	Razem	Procent liczby spraw
1	52	52	30,5
2	46	92	27,1
3	19	57	11,2
4	20	80	11,7
5	6	30	3,5
6	7	42	4,1
7	8	56	4,7
8	4	32	2,4
9	3	27	1,8
10	1	10	0,6
11	1	11	0,6
15	1	15	0,6
17	1	17	0,6
20	1	20	0,6
Ogółem	170	541	100,0

Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli 3, najczęściej terminów rozpraw było mniej: jeden w niemal 1/3 spraw, dwa w poniżej 30%, trzy w ponad 11% i cztery w niemal 12% – razem ponad 80%. W większych liczbach terminów (od 5 do 20) rozpoznano więc niecałą jedną piątą spraw.

Odnotowano, które „terminy” rozprawy zostały zrealizowane w pełni, tj. przeprowadzono wszystkie zaplanowane czynności, które w części, tj. przeprowadzono część zaplanowanych czynności, i wreszcie, w których nie zrealizowano żadnych (sprawa „spadła z wokandy”). Zostało to przedstawione w zamieszczonych poniżej tabelach 4-6.

Tabela 4. „Terminy” w pełni „zrealizowane”

Liczba terminów w pełni „zrealizowanych”	Liczba spraw	Razem	Procent liczby spraw
0	6	0	3,5
1	108	108	63,5
2	32	64	18,8
3	15	45	8,8
4	4	16	2,4
5	1	5	0,6
6	2	12	1,2
7	1	7	0,6
13	1	13	0,6
Ogółem	170	270	100

Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli 4, w zdecydowanie największej liczbie spraw – 108, tj. ponad 63%, zrealizowano w pełni jeden termin. Z kolei w 32 sprawach tj. w niemal jednej piątej, dwa. Trzy udane „terminy” wystąpiły w 45 sprawach, tj. niemal 9%. W sześciu sprawach nie zrealizowano w pełni zamierzeń w żadnym terminie.

Tabela 5. „Terminy” częściowo „zrealizowane”

Liczba terminów częściowo „zrealizowanych”	Liczba spraw	Razem	Procent liczby spraw
0	110	0	64,6
1	34	35	20,0
2	12	24	7,1
3	12	36	7,1
4	1	4	0,6
6	1	6	0,6
Ogółem	170	105	100

Dane zamieszczone w tabeli 5 pokazują, że w największej liczbie spraw – 34, tj. w jednej piątej, zrealizowano częściowo jeden termin, tylko sporadycznie zaś więcej (przy czym wyraźnie częściej 2 i 3, po 7,1%, niż 4 i 6, poniżej 1%) – w nieco powyżej 15% spraw. W aż 110 sprawach, tj. ponad 64%, nie było żadnego terminu „częściowo zrealizowanego”.

Tabela 6. „Terminy” nieudane

Liczba terminów nieudanych	Liczba spraw	Razem	Procent liczby spraw
0	98	0	57,5
1	35	35	20,6
2	18	36	10,6
3	10	30	5,9
4	3	12	1,8
5	1	5	0,6
6	3	18	1,8
7	2	14	1,2
Ogółem	170	150	100

W zdecydowanie największej liczbie spraw – 35, tj. niemal jednej piątej, nieudany był jeden termin. W 98 sprawach, tj. niemal 58%, nie było żadnego „nieudanego” terminu rozprawy.

Reasumując, w zbadanych sprawach 270 „terminów” rozpraw uznano za w pełni zrealizowane (tj. przeprowadzono wszystkie zaplanowane czynności), 105 za częściowo zrealizowane (tj. przeprowadzono część zaplanowanych czynności oraz 150 za nieudane (sprawa „spadła z wokandy”). Przedstawiono to w tabeli 7.

Tabela 7. „Terminy” w sprawach

	Liczba „terminów”	Procent liczby „terminów”
zrealizowane w pełni	270	49,9
zrealizowane częściowo	105	19,4
nieudane	150	27,7
<i>brak danych</i>	16	3,0
Ogółem	541	100

W zbadanej próbie prawie połowa „terminów” była więc w pełni zrealizowana. Pozostałe, to „terminy” zrealizowane częściowo (niecała jedna piąta) oraz nieudane (niemal 28%).

Obliczono również średnie odstępy między terminami rozpraw (w zaokrągleniu do jednego dnia). Wyniki podano w tabeli 8. Już na wstępie należy zauważyć, że przerwy (do 35 dni, por. art. 401 § 2 k.p.k.) zarządzone w ponad 70% przypadków. W pozostałych niemal 30% były to odroczenia. Średni odstęp wyniósł 24,2, mediana zaś – 25,1 dnia (maksimum: powyżej 3 miesięcy)

Tabela 8. Średnie odstępy między terminami (w zaokrągleniu do jednego dnia)

Średni odstęp	Liczba spraw	Procent liczby spraw
do 10 dni	53	31,1
powyżej 10 do 20 dni	14	8,2
powyżej 20 do 30 dni	35	20,6
powyżej 30 do 40 dni	33	19,4
powyżej 40 do 50 dni	12	7,1
powyżej 50 do 60 dni	11	6,5
powyżej 60 do 70 dni	6	3,5
powyżej 70 dni	3	1,8
<i>brak danych</i>	3	1,8
Ogółem	170	100

Najliczniejsze były zatem odstępy od powyżej 20 do 40 dni – 68 przypadków, tj. 40%, następnie zaś najkrótsze, do 10 dni – 53 przypadki, tj. 31%. Wraz z dalszym wzrostem odstępu liczebności maleją.

W badaniu zwrócono również uwagę na czas trwania rozprawy (w jednym „terminie”), ponieważ czas ten świadczy (obok liczby przeprowadzonych dowodów) o „opłacalności” terminu rozprawy. Skoro mianowicie wzywa się uczestników postępowania i organizuje rozprawę, warto dzięki temu zrealizować jak najwięcej koniecznych czynności. Czas trwania rozprawy (w jednym „terminie”) przedstawiono w tabeli 9. Czas ten dotyczy rozpraw, które się odbyły i których długość udało się określić (381, tj. ok. 70% terminów wyznaczonych – bez tych, które „spadły z wokandy”).

Tabela 9. Czas trwania rozprawy (w jednym „terminie”)

Czas trwania rozprawy	Liczba spraw	Procent liczby spraw
do godziny	305	80,1
powyżej 1 do 2 godzin	46	12,1
powyżej 2 do 3 godzin	19	5,0
powyżej 3 do 4 godzin	2	0,5
powyżej 4 do 5 godzin	4	1,0
powyżej 5 do 6 godzin	5	1,3
<i>brak danych</i>	10	2,6
Ogółem	381	100

Z danych tych wynika, że rozprawy trwają najczęściej krótko: aż połowa do 30 minut oraz aż około 80% do godziny. W pozostałej jednej piątej udziały spraw dłuższych w zasadzie maleją: rozprawy ponad trzygodzinne stanowią tylko 2,8% wszystkich tych, które się odbyły.

Kolejnym wskaźnikiem „opłacalności” rozprawy jest liczba przeprowadzonych na niej dowodów. Odnotowano zatem liczby dowodów przeprowadzanych na rozprawach Uwzględniono tu również dowody uznane za ujawnione, nawet bez odczytania. W ostatnim terminie w sprawie dodawano „1” za głosy stron. Zostało to przedstawione w tabeli 10.

Tabela 10. Liczby przeprowadzanych dowodów

Liczba dowodów	Liczba terminów	Procent liczby terminów
0	37	9,5
1	112	28,6
2	86	21,9
3	56	14,3
4	33	8,4
5	13	3,3
6	11	2,8
powyżej 6	37	11,2
Ogółem	385	100,0

W ramach poszczególnych terminów rozpraw przeprowadzano raczej niewielkie liczby dowodów, przede wszystkim jeden albo dwa, rzadziej trzy. Wszystkie znaczniejsze liczby dowodów przeprowadzono na zaledwie mniej niż jednej dziesiątej rozpraw („terminów”).

2.4. Przyczyny wyznaczania odleglejszych terminów

Istotnym zagadnieniem prowadzonego badania były przyczyny wyznaczania odleglejszych terminów rozpraw, w tym również pierwszej z nich. W 28 badanych przypadkach z zarządzenia o wyznaczeniu pierwszego terminu rozprawy bądź z innych informacji wynikało, dlaczego nie jest to termin wcześniejszy. Jako przyczynę takiego stanu rzeczy podawano brak wcześniejszych wolnych terminów, dodając niekiedy, że inne sprawy mają pierwszeństwo (zagrożone przedawnieniem oraz „o wydłużonym biegu”), urlopy i choroby sędziów, a także, jednokrotnie, chorobę oskarżonego i jego pełnomocnika, „niemożność obsadzenia wszystkich spraw z powodu absencji pracowników”, dopuszczenie z urzędu dowodu z opinii biegłych psychiatrów, konieczność rozpatrzenia na posiedzeniu kwestii dalszego stosowania tymczasowego aresztowania. Ponadto, niekiedy wyznaczenie późniejszego terminu (od razu albo po odwołaniu wcześniejszego) wynikało z wyłączenia sędziego albo z rozpoznania na posiedzeniu wniosku złożonego w trybie art. 335 k.p.k., zakończonego skierowaniem sprawy na rozprawę.

Należy dodać, że takie informacje były względnie nieliczne (niecałe 17% przypadków), a przecież tego rodzaju przyczyny mogły występować zawsze – w tym zwłaszcza brak wcześniejszych wolnych terminów – a nie tylko wtedy, kiedy stwierdzano to *expressis verbis*.

Na ewentualne wystąpienie zjawiska przewlekłości postępowania zasadniczy wpływ wywiera – poza odstępami czasowymi pomiędzy kolejnymi terminami rozprawy (dla przypomnienia w 70% do 35 dni) – niemożność przeprowadzenia „terminu” rozprawy („spadanie spraw z wokandy”).

Listę możliwych przyczyn przygotowano z góry. Stanowi ona załącznik do niniejszego opracowania. W kwestionariuszu ankiety zaznaczano, czy w danym przypadku przyczyna występuje (możliwe było zaznaczenie więcej niż jednej). Poniżej wskazujemy częstości oddziaływania tych przyczyn, odnosząc je do liczby terminów rozpraw „nieudanych”, tj. 150 oraz zarówno „nieudanych” (pierwszy odsetek), jak i „zrealizowanych częściowo”, tj. 105 (drugi odsetek, po myślniku), łącznie 255:

- usprawiedliwiona nieobecność strony (nie dotyczy oskarżyciela publicznego i pełnomocnika): 29 przypadków, tj. 19,3% – 11,4%,
- nieusprawiedliwiona nieobecność strony (nie dotyczy oskarżyciela publicznego i pełnomocnika): 19 przypadków, tj. 12,7% – 7,5%,
- usprawiedliwiona nieobecność obrońcy lub pełnomocnika – adwokata: 9 przypadków, tj. 6% – 3,5%,
- nieusprawiedliwiona nieobecność obrońcy lub pełnomocnika – adwokata: 2 przypadki, tj. 1,3% – 0,8%,
- usprawiedliwiona nieobecność obrońcy lub pełnomocnika – radcy prawnego: 2 przypadki, tj. 1,3% – 0,8%,
- usprawiedliwiona nieobecność świadka: 6 przypadków, tj. 4% – 2,4%,
- nieusprawiedliwiona nieobecność świadka: 20 przypadków, tj. 13,3% – 7,8% (w tym czterokrotnie było to dwóch świadków i jednokrotnie trzech),
- nieusprawiedliwiona nieobecność biegłego, tłumacza, specjalisty: 2 przypadki, tj. 1,3% – 0,8%,
- wniosek obrońcy lub pełnomocnika uzasadniany innymi wyznaczonymi terminami rozpraw lub posiedzeń („kolizja terminów”): 3 przypadki, tj. 2% – 1,2%,
- wniosek formalny, w tym wniosek oskarżonego o wyznaczenie obrońcy z urzędu i wniosek o wyłączenie sędziego: 6 przypadków, tj. 4% – 2,4%,
- konieczność sprowadzenia dowodu na rozprawę, zwłaszcza po wniosku dowodowym złożonym na rozprawie: 7 przypadków, tj. 4,7% – 2,7%,
- brak zwrotnego potwierdzenia odbioru wezwania lub zawiadomienia strony, obrońcy lub pełnomocnika o terminie rozprawy: 11 przypadków, tj. 7,3% – 4,3%,
- nieobecność sędziego: 4 przypadki, tj. 2,7% – 1,6%,
- nieobecność ławnika: 1 przypadek, tj. 0,7% – 0,4%,

- nieobecność oskarżyciela publicznego: 5 przypadków, tj. 3,3% – 2%.

Jak z tego wynika, najczęstszymi przyczynami (powyżej 10 przypadków) są nieobecność strony – 32% – 18,8% (w tym usprawiedliwiona 19,3% – 11,4% i nieusprawiedliwiona 12,7% – 7,5%) oraz nieobecność świadka – 17,3% – 10,2% (w tym usprawiedliwiona 4% – 2,4% i nieusprawiedliwiona 13,3% – 7,8%).

Ponadto odnotowano przyczyny „inne” niż zamieszczone z góry na liście. Te „inne” przyczyny występowały niemal zawsze tylko jednokrotnie. Należały do nich: brak akt sprawy, brak nadesłania akt komorniczych na termin, brak zwrotu akt przez biegłego (trzykrotnie), konieczność załączenia akt innej sprawy oskarżonego, konieczność zmiany opisu czynu, niewykonanie zarządzenia z poprzedniej rozprawy, oczekiwanie na opinię biegłych, konieczność zorganizowania wideokonferencji (przesłuchanie świadka w innym mieście), niestawienie się oskarżonego na badanie psychiatryczne, protest pracowników sądu (dwukrotnie), skierowanie sprawy do mediacji (trzykrotnie), fakt omyłkowego skierowania sprawy na rozprawę zamiast na posiedzenie, „z uwagi na pozasądowe obowiązki sędziego referenta”, udział sędziego w szkoleniu, umożliwienie oskarżonemu zapoznania się z aktami (żeby mógł się ustosunkować do wniosku o przesłuchanie świadka w drodze pomocy prawnej), urlop pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego, „z uwagi na obowiązek sędziego referenta jako członka KRS”.

3. Sądy okręgowe – I instancja

3.1. Wskaźniki wielkości i złożoności rozpoznawanych spraw

Liczba tomów akt

Ponad połowa spraw rozpoznanych przez sądy okręgowe w pierwszej instancji, to sprawy do pięciu tomów. Sprawy od powyżej pięciu do dziesięciu stanowią niemal 29% – razem jest ich 80%. Pozostała jedna piąta to sprawy powyżej 10 tomów (maksimum 42). Średnia wynosi tutaj 8,7 tomu, mediana zaś 5,5. Objętość akt spraw z sądów okręgowych, co dość oczywiste, jest zatem wyraźnie większa, niż w wypadku sądów rejonowych.

Tabela 11. Liczba tomów akt

Liczba tomów akt	Liczba spraw	Procent liczby spraw
do 5	23	50,0
powyżej 5 do 10	13	28,3
powyżej 10 do 20	6	13,0
powyżej 20	4	8,7
Ogółem	46	100,0

Liczba oskarżonych w jednej sprawie

Badane sprawy toczyły się przede wszystkim przeciwko jednemu (30 spraw, tj. 65,2%) oraz dwóm (11 spraw, tj. 23,9%) oskarżonym. W dwóch sprawach, tj. 4,3%, oskarżonych było trzech. Większa liczba oskarżonych (odpowiednio 7, 8 i 10) wystąpiła tylko w trzech sprawach, tj. 6,5%.

Kwalifikacja prawna czynu

W zbadanych sprawach główne, najpoważniejsze kwalifikacje prawne popełnionych czynów były bardzo zróżnicowane i występowały najczęściej tylko jednokrotnie. Te względnie częstsze – odnotowane co najmniej dwukrotnie, przedstawiono w tabeli 12.

Tabela 12. Częstsze czyny „główne”, według wyroku

Czyn określony w k.k.	Liczba spraw	Procent liczby spraw
rozbój kwalifikowany (art. 280 § 2 k.k.)	4	8,9
zabójstwo – typ podstawowy (art. 148 § 1 k.k.)	2	4,3
udział w grupie przestępczej – typ podstawowy (art. 258 § 1 k.k.)	2	4,3
udział w grupie przestępczej – typ kwalifikowany (art. 258 § 2 k.k.)	2	4,3
oszustwo (art. 286 § 1 k.k. w zw. z art. 294 k.k.)	2	4,3
przeciwko mieniu znacznej wartości albo dobru o szczególnym znaczeniu dla kultury (art. 294 § 1 i 2 k.k.)	2	4,3
inne	32	69,6
Ogółem	46	100

W próbie znalazło się zatem najwięcej spraw o rozbój (w typie kwalifikowanym), zabójstwo (w typie podstawowym), udział w grupie przestępczej, oszustwo (w typie kwalifikowanym), oraz o przestępstwa zakwalifikowane w związku z art. 294 § 1 i 2 k.k. Pozostałe czyny były bardzo różne, stąd nie sposób zaprezentować ich w tym opracowaniu.

3.2. Czas trwania postępowania w sprawie

Czas trwania postępowania sądowego wynosił średnio 10,2 miesiąca (mediana 7 miesięcy). Maksymalny czas, to ponad 3,3 roku. Rozkład czasów trwania postępowania sądowego przedstawiono w tabeli 13.

Tabela 13. Czas trwania postępowania sądowego (w miesiącach)

Czas postępowania	Liczba spraw	Procent liczby spraw
do 3 miesięcy	7	15,2
powyżej 3 do 6 miesięcy	14	30,5
powyżej 6 do 12 miesięcy	10	21,7
powyżej 12 do 18 miesięcy	6	13,0
powyżej 18 do 24 miesięcy	4	8,7
powyżej 24 miesięcy	3	6,6
<i>brak danych</i>	2	4,3
Ogółem	46	100

Postępowania najwyżej rocznych było więc 31, tj. niemal 70%, dłuższych (do ponad trzech lat) – nieco powyżej 30%.

Czas ten obliczono bez ewentualnych okresów zawieszenia postępowania (postępowanie zawieszono w jednej sprawie, na 5 miesięcy). Podobnie jak poprzednio, uwzględniono natomiast fakt kierowania spraw na posiedzenie w trybie przepisu art. 339 k.p.k. Sprawę skierowano na takie posiedzenie w ośmiu przypadkach, co stanowi 17,4% ogółu.

W kwestionariuszu ankiety zbierano informacje o czasie, jaki upłynął od wpłynięcia sprawy do sądu do wyznaczenia sędziego referenta. Średnio okres ten wynosił 17,2 dnia, co wynika ze znacznego maksimum wynoszącego aż około pół roku (185 dni). Mediana to zaledwie jeden dzień, co – również i w tym przypadku – oznacza, że było to regułą. Sędzia referent jest więc na ogół wyznaczany niemal natychmiast po wpłynięciu sprawy do sądu.

Odnotowano również czas od wyznaczenia sędziego referenta do dnia wyznaczenia pierwszego terminu rozprawy. Średnio czas ten wynosił 17 dni, co wynika z maksimum wynoszącego 68 dni. Mediana to 12 dni. Czas do dnia, w którym wyznaczano pierwszy termin rozprawy, jest więc krótszy niż dwa tygodnie.

Sprawdzono również, jaki czas upłynął od dnia wyznaczenia pierwszego terminu rozprawy do dnia stanowiącego ten termin. Przeprowadzone analizy pokazują, że średnio czas ten wynosił około 1,8 miesiąca (54,4 dnia), co wynika z maksimum wynoszącego aż 339 dni – prawie rok. Mediana to 43,5 dnia. Rozprawy (w pierwszym terminie) są więc wyznaczane w okresach nieco krótszych niż półtora miesiąca.

Reasumując, sędzia referent jest wyznaczany praktycznie natychmiast, pierwszy termin rozprawy w czasie poniżej dwóch tygodni, a termin ten przypada po kolejnym czasie, krótszym niż półtora miesiąca – rozprawa w pierwszym terminie odbywa się więc na ogół (jeśli nie wydano zarządzenia o odwołaniu terminu) po niecałych dwóch miesiącach od wpływu sprawy do sądu.

3.3. Czynności w sprawie

W zbadanych sprawach wyznaczono ogółem 353 terminy rozpraw. Średnia wynosi 7,67 „terminu” na jedną sprawę (co wynika z maksimum równego 50), mediana zaś – 5. Oznacza to, że jedną sprawę rozpoznawano na ogół w pięciu terminach. Szczegółowo zostało to przedstawione w tabeli 14.

Tabela 14. Liczba terminów w sprawie

Liczba „terminów”	Liczba spraw	Razem	Procent liczby spraw
1	6	6	13,0
2	3	6	6,5
3	3	9	6,5
4	10	40	21,7
5	3	15	6,5
6	5	30	11,0
7	2	14	4,3
8	1	8	2,2
9	2	18	4,3
10	1	10	2,2
11	2	22	4,3
13	2	26	4,3
17	1	17	2,2
18	1	18	2,2
19	1	19	2,2
22	1	22	2,2
23	1	23	2,2
50	1	50	2,2
Ogółem	46	353	100

Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli 14, najczęściej, bo w prawie 22% spraw, były 4 terminy rozprawy. Tylko jeden termin pojawił się w 13% spraw, 6 w 11%. Razem spraw, w których przeprowadzono do czterech terminów, było mniej niż połowa. Znaczne liczby terminów rozpraw (od 10 do aż 50) wyznaczono i przeprowadzono tylko w niemal jednej czwartej spraw.

Odnotowano, które „terminy” rozprawy zostały zrealizowane w pełni, tj. przeprowadzono wszystkie zaplanowane czynności, które w części, tj. przeprowadzono część zaplanowanych czynności i wreszcie, w których nie zrealizowano ich w ogóle (sprawa spadła z wokandy). Zostało to przedstawione w zamieszczonych poniżej tabelach 15–17.

Tabela 15. „Terminy” w pełni „zrealizowane”

Liczba terminów w pełni „zrealizowanych”	Liczba spraw	Razem	Procent liczby spraw
1	10	10	21,8
2	7	14	15,2
3	11	33	24,0
4	6	24	13,0
5	2	10	4,3
6	2	12	4,3
7	1	7	2,2
9	3	27	6,5
11	2	22	4,3
15	1	15	2,2
18	1	18	2,2
Ogółem	46	192	100,0

W większości spraw – 28, tj. ponad 60%, „zrealizowano” w pełni od jednego do trzech terminów. W pozostałych 40% spraw było ich od pięciu do osiemnastu.

Tabela 16. „Terminy” częściowo „zrealizowane”

Liczba terminów częściowo „zrealizowanych”	Liczba spraw	Razem	Procent liczby spraw
0	17	0	37,0
1	8	8	17,3
2	7	14	15,2
3	3	9	6,5
4	4	16	8,7
5	2	10	4,3
6	1	6	2,2
8	1	8	2,2
10	1	10	2,2
13	1	13	2,2
21	1	21	2,2
Ogółem	46	115	100

W największej liczbie spraw – 24, tj. w ponad połowie, zrealizowano częściowo od 1 do pięciu „terminów”. W pozostałej niecałej połowie bądź takich terminów nie było (17 przypadków, tj. 37%), bądź było ich od 6 do 21 (tylko pojedyncze przypadki).

Tabela 17. „Terminy” nieudane

Liczba terminów nieudanych	Liczba spraw	Razem	Procent liczby spraw
0	26	0	56,5
1	12	12	26,1
2	3	6	6,5
3	1	3	2,2
4	2	8	4,3
6	1	6	2,2
11	1	11	2,2
Ogółem	46	46	100,0

W zdecydowanie największej liczbie spraw – 12, tj. 26%, nieudany był jeden termin. W 26 sprawach, tj. poniżej 60% nie było żadnego „nieudanego” terminu rozprawy.

Reasumując, w zbadanych sprawach 192 „terminy” rozpraw uznano za w pełni zrealizowane (tj. przeprowadzono wszystkie zaplanowane czynności), 115 za częściowo zrealizowane (tj. przeprowadzono część zaplanowanych czynności), oraz 46 za nieudane (sprawa „spadła z wokandy”). Przedstawiono to w tabeli 18.

Tabela 18. „Terminy” zrealizowane w pełni bądź częściowo oraz nieudane

Terminy	Liczba „terminów”	Procent liczby „terminów”
zrealizowane w pełni	192	54,4
zrealizowane częściowo	115	32,6
nieudane	46	13,0
Ogółem	353	100

W zbadanej próbie nieco ponad połowa „terminów” była więc w pełni zrealizowana. Pozostałe, to zrealizowane częściowo (około jednej trzeciej), oraz nieudane – 13%.

Średnie odstępy między terminami rozpraw (w zaokrągleniu do jednego dnia) przedstawiono w tabeli 19. Już na wstępie należy zauważyć, że tylko w trzech przypadkach, tj. 6,7%, rozprawę odraczano. Pozostałe ponad 93% to przerwy (do 35 dni, por. art. 401 § 2 k.p.k.). Średni odstęp wyniósł 20,7, mediana zaś – 22 dni (maksimum: 51 dni).

Tabela 19. Średnie odstępy między terminami (w zaokrągleniu do jednego dnia)

Średni odstęp	Liczba spraw	Procent liczby spraw
do 10 dni	8	17,4
powyżej 10 do 20 dni	10	21,7
powyżej 20 do 30 dni	19	41,3
powyżej 30 do 40 dni	7	15,2
powyżej 40 dni	2	4,4
Ogółem	46	100

Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli 19, najliczniejsze były odstępy od powyżej 10 do 30 dni – 29 przypadków, tj. 63%, następnie zaś najkrótsze, do 10 dni – 8 przypadków, tj. 17,4% oraz dłuższe, powyżej 30 dni – 9 przypadków, tj. 19,6%.

Czas ten odnotowywano, ponieważ – jak już wspomniano – świadczy on (obok liczby przeprowadzonych dowodów) o „opłacalności” terminu rozprawy. Czas trwania rozprawy (w jednym „terminie”) przedstawiono w tabeli 20. Czas ten dotyczy rozpraw, które się odbyły i w których udało się go ustalić (296, tj. nieco ponad 86% terminów wyznaczonych – bez tych, które „spadły z wokandy”).

Tabela 20. Czas trwania rozprawy (w jednym „terminie”)

Czas trwania rozprawy	Liczba spraw	Procent liczby spraw
do godziny	83	28,1
powyżej 1 do 2 godzin	68	23,0
powyżej 2 do 3 godzin	51	17,2
powyżej 3 do 4 godzin	44	14,9
powyżej 4 do 5 godzin	24	8,1
powyżej 5 do 6 godzin	17	5,7
powyżej 6 do 7 godzin	8	2,7
powyżej 7 godzin	1	0,3
Ogółem	296	100

Rozprawy krótsze, do godziny, to niemal jedna trzecia wszystkich. Znaczące liczebności, to rozprawy trwające od dwóch do sześciu godzin, przy czym wraz z wzrostem czasu odsetki maleją: od powyżej godziny do dwóch – 23,0%, od powyżej dwóch do trzech – 17,2%, od powyżej trzech do czterech – 14,9%, od powyżej czterech do pięciu – 8,1%, od powyżej pięciu do sześciu – 5,7%. Rozprawy najdłuższe, powyżej sześciu godzin, to tylko 3%. Oczywiście rozprawy trwają tu znacznie dłużej niż w sądach rejonowych.

Kolejnym wskaźnikiem „opłacalności” rozprawy jest liczba przeprowadzonych na niej dowodów. Odnotowano zatem liczby dowodów przeprowadzanych na rozprawach (tych,

które się odbyły, tj. zrealizowanych zarówno w pełni, jak i częściowo). Uwzględniono również dowody uznane za ujawnione, nawet bez odczytania. Podobnie jak poprzednio, w ostatnim terminie w sprawie dodawano „1” za głosy stron. Zostało to przedstawione w tabeli 21.

Tabela 21. Liczby przeprowadzanych dowodów

Liczba dowodów	Liczba terminów	Procent liczby terminów
0	10	3,3
1	69	22,5
2	65	21,2
3	41	13,4
4	33	10,7
5	29	9,4
6	21	6,8
7	17	5,5
8	9	2,9
9	3	1,0
10	3	1,0
11	3	1,0
powyżej 11	4	1,3
Ogółem	307	100

Z danych tych wynika, że na aż niemal jednej czwartej poszczególnych terminów spraw przeprowadzono tylko jeden dowód. Najczęściej jednak było to od dwóch do ośmiu dowodów – 215 rozpraw, tj. 70% wszystkich. Większą liczbę dowodów, ponad 8, przeprowadzono na 13 rozprawach, tj. poniżej jednej dwudziestej. Ogólnie jednak, na rozprawach prowadzonych przez sądy okręgowe w I instancji, przeprowadzano więcej dowodów niż na rozprawach toczących się przed sądami rejonowymi.

3.4. Przyczyny wyznaczenia odleglejszych terminów

W czterech sprawach, tj. 8,7% wszystkich, udało się ustalić przyczyny wyznaczenia odleglejszego terminu rozprawy (wynikało to z zarządzenia lub innych informacji zawartych w materiale aktowym). Jako przyczyny wskazano spór o właściwość, konieczność odbycia posiedzenia w przedmiocie organizacji terminów rozprawy, posiedzenie w kwestii odmowy Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych statusu oskarżyciela posiłkowego, zmianę obrońcy z urzędu w następstwie przekazania sprawy do innego sądu z uwagi na właściwość, konieczność zasięgnięcia opinii w kwestii stanu zdrowia oskarżonego.

Jak już wspomniano, dla ewentualnej przewlekłości postępowania zasadnicze znaczenie – poza odstępami czasowymi pomiędzy kolejnymi terminami rozprawy (dla tej grupy spraw w 93% nieprzekraczającymi 35 dni) – mają również przyczyny niemożności przeprowadzenia „terminu” rozprawy („spadania spraw z wokandy”). Poniżej wskazujemy częstości oddziaływania tych przyczyn (por. załącznik nr 1 aneksu), odnosząc je do liczby terminów rozprawy „nieudanych”, tj. 46 oraz zarówno „nieudanych” (pierwszy odsetek), jak i „zrealizowanych częściowo”, tj. 115 (drugi odsetek, po myślniku), łącznie 161:

- usprawiedliwiona nieobecność strony (nie dotyczy oskarżyciela publicznego i pełnomocnika): 2 przypadki, tj. 4,3% – 1,2%,
- nieusprawiedliwiona nieobecność strony (nie dotyczy oskarżyciela publicznego i pełnomocnika): 1 przypadek, tj. 2,2% – 0,6%,
- usprawiedliwiona nieobecność obrońcy lub pełnomocnika – adwokata: 5 przypadków, tj. 10,9% – 3,1%,
- usprawiedliwiona nieobecność świadka: 1 przypadek, tj. 2,2% – 0,6%,
- nieusprawiedliwiona nieobecność świadka: 5 przypadków, tj. 10,9% – 3,1%,
- wniosek obrońcy lub pełnomocnika uzasadniany innymi wyznaczonymi terminami rozpraw lub posiedzeń („kolizja terminów”): 2 przypadki, tj. 4,3% – 1,2%,
- wniosek formalny, w tym wniosek oskarżonego o wyznaczenie obrońcy z urzędu i wnioski o wyłączenie sędziego: 1 przypadek, tj. 2,2% – 0,6%,
- konieczność sprowadzenia dowodu na rozprawę, zwłaszcza po wniosku dowodowym złożonym na rozprawie: 6 przypadków, tj. 13% – 3,7%,
- brak zwrotnego potwierdzenia odbioru wezwania lub zawiadomienia strony, obrońcy lub pełnomocnika o terminie rozprawy: 2 przypadki, tj. 4,3% – 1,2%,
- nieobecność sędziego: 2 przypadki, tj. 4,3% – 1,2%,
- nieobecność ławnika: 5 przypadków, tj. 10,9% – 3,1%.

Najczęstszymi przyczynami są zatem: konieczność sprowadzenia dowodu na rozprawę, zwłaszcza po wniosku dowodowym złożonym na rozprawie: 6 przypadków, tj. 13% – 3,7%, a także usprawiedliwiona nieobecność obrońcy lub pełnomocnika – adwokata, nieusprawiedliwiona nieobecność świadka, nieobecność ławnika: wszystkie po 5 przypadków, tj. 10,9% – 3,1%. Pozostałe przyczyny są albo nieliczne (1–2, tj. odpowiednio 2,2–0,6% oraz 4,3–1,2%), albo nie występują wcale. Ponadto odnotowano przyczyny „inne” niż zamieszczone z góry we wspomnianym załączniku. Te „inne” przyczyny występowały niemal zawsze tylko jednokrotnie. Należały do nich: niemożność doprowadzenia świadka, niemożność przesłuchania oskarżonego na odległość, śmierć w rodzinie sędziego, choroba sędziego, wniosek o wyłączenie sędziego, konieczność przeprowadzenia zabiegu operacyjnego u oskarżonego.

4. Sądy okręgowe – II instancja

4.1. Wskaźniki wielkości i złożoności rozpoznawanych spraw

Liczba tomów akt

Liczbę tomów akt (całej sprawy, tj. wraz z postępowaniem przygotowawczym) odnotowano także dla spraw rozpoznanych w sądach okręgowych w wyniku apelacji od wyroków sądów rejonowych. Zostało to przedstawione w tabeli 22.

Tabela 22. Liczba tomów akt

Liczba tomów akt	Liczba spraw	Procent liczby spraw
1	4	13,8
2	12	41,4
3	7	24,1
powyżej 3	6	20,7
Ogółem	29	100

Tak więc, spośród 170 spraw rozpoznanych w sądach rejonowych zaledwie 29, tj. 17% osądzono w drugiej instancji w sądach okręgowych. Zdecydowana większość to sprawy dwutomowe – 41,4% oraz trzynomowe – 24,1%, razem 65,5%. Spraw jednotomowych było wyraźnie powyżej jednej dziesiątej, a obszerniejszych, od 4 do 19 tomów, nieco powyżej jednej piątej.

Liczba oskarżonych w jednej sprawie

Badane sprawy toczyły się przede wszystkim przeciwko jednemu oskarżonemu – 26 spraw, tj. niemal 90%, pozostałe zaś przeciwko dwóm oskarżonym – 3 sprawy, tj. 10% spraw.

Kwalifikacja prawna czynu

Co do zawartej w wyroku kwalifikacji prawnej jednego „głównego”, a zarazem najpoważniejszego czynu, należy znów podkreślić, że czyny te były bardzo zróżnicowane, występowały najczęściej tylko jednokrotnie. Te względnie częstsze – odnotowane co najmniej dwukrotnie, przedstawiono w tabeli 23.

Tabela 23. Częstsze czyny „główne”, według wyroku

Czyn określony w art. k.k.:	Liczba spraw	Procent liczby spraw
prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości (art. 178a § 1 k.k.)	3	10,3
kradzież (art. 278 § 1 k.k.)	3	10,3
oszustwo (art. 286 § 1 k.k.)	2	7,0
inne	21	72,4
Ogółem	29	100

W próbie znalazło się zatem najwięcej spraw o prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości oraz kradzież. Pozostałe czyny były bardzo różne.

4.2. Czas trwania postępowania w sprawie

Średni czas trwania postępowania w sprawach rozpoznawanych w sądach okręgowych w II instancji wynosił 2 miesiące (mediana – 1 miesiąc). Minimalny czas wyniósł pół miesiąca a maksymalny – 5,5 miesiąca. Mimo że podobnie jak poprzednio w obliczeniach pominięto ewentualne okresy zawieszenia postępowania, to podane wyniki mówią o tym, ile faktycznie trwało postępowanie. W żadnej bowiem sprawie nie zostało ono zawieszona. Rozkład czasów trwania postępowania sądowego przedstawiono w tabeli 24. Wynika z niej, że postępowania trwały najczęściej do trzech miesięcy – 69%, rzadziej zaś od powyżej trzech do sześciu – ponad 17%. Warto również wspomnieć, że w dwóch przypadkach sprawa została skierowana na posiedzenie w trybie art. 339 k.p.k., co mogło mieć wpływ na całkowity czas trwania postępowania.

Tabela 24. Czas trwania postępowania sądowego (w miesiącach)

Czas trwania postępowania	Liczba spraw	Procent liczby spraw
do 3 miesięcy	20	69,0
powyżej 3 do 6 miesięcy	5	17,2
<i>brak danych</i>	4	13,8
Ogółem	29	100

W ankiecie odnotowano także czas od wpłynięcia sprawy do sądu do wyznaczenia sędziego referenta. Średnio czas ten wynosił 17 dni, co wynika ze znacznego maksimum wynoszącego 138 dni. Mediana to zaledwie jeden dzień, co oznacza, że było to regułą. Sędzia referent jest więc na ogół wyznaczany niemal natychmiast po wpłynięciu sprawy do sądu. Podobnych

wniosków dostarcza analiza czasu wyznaczenia pierwszego terminu rozprawy liczonego od dnia wyznaczenia sędziego referenta. Średnio czas ten wynosił 4,3 dnia, co wynika z maksimum wynoszącego dni 63. Mediana to 1 dzień. Pierwszy termin rozprawy wyznaczano więc na ogół również niemal natychmiast. Zdecydowanie dłuższy jest z kolei okres od dnia wyznaczenia pierwszego terminu rozprawy do dnia stanowiącego ten termin. Średnio czas ten wynosił 28,8 dnia (maksimum 58 dni). Mediana to 28 dni. Rozprawy (w pierwszym terminie) są więc wyznaczane w okresach nieco krótszych niż miesiąc.

Reasumując, sędzia referent jest wyznaczany praktycznie natychmiast, pierwszy termin rozprawy również, a termin ten przypada po miesiącu – rozprawa w pierwszym terminie odbywa się więc na ogół (jeśli nie wydano zarządzenia o odwołaniu terminu) po około miesiącu od wpływu sprawy do sądu.

4.3. Czynności w sprawie

W zbadanych sprawach wyznaczono ogółem 37 terminów. Średnia wynosi 1,28 „terminu” na jedną sprawę (maksimum 3), mediana zaś – 1. Oznacza to, że jedną sprawę w sądzie okręgowych w II instancji rozpoznawano na ogół na jednym terminie. Szczegółowo zostało to przedstawione w tabeli 25.

Tabela 25. Liczba terminów w sprawie

Liczba „terminów”	Liczba spraw	Razem	Procent liczby spraw
1	22	22	59,5
2	6	12	32,4
3	1	3	8,1
Ogółem	29	37	100

Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli, najczęściej termin rozprawy był tylko jeden – ponad 59,5% spraw lub dwa – 32,4% spraw.

Odnotowano, które „terminy” rozprawy zostały zrealizowane w pełni, tj. przeprowadzono wszystkie zaplanowane czynności, które w części, tj. przeprowadzono część zaplanowanych czynności i wreszcie, w których nie zrealizowano żadnych czynności (sprawa spadła z wokandy). Zostało to przedstawione w zamieszczonych poniżej tabelach 26–27.

Tabela 26. „Terminy” w pełni „zrealizowane”

Liczba terminów w pełni „zrealizowanych”	Liczba spraw	Razem	Procent liczby spraw
1	27	27	84,4
2	1	2	6,3
3	1	3	9,4
Ogółem	29	32	100

W przeważającej większości spraw – niemal 85%, „zrealizowano” w pełni jeden termin.

W badanych sprawach były też trzy terminy „nieudane”, natomiast termin „częściowo zrealizowany” nie wystąpił w żadnym przypadku.

Reasumując, w zbadanych sprawach 32 „terminy” rozpraw uznano za w pełni zrealizowane (tj. przeprowadzono wszystkie zaplanowane czynności), żadnego za częściowo zrealizowany, (tj. przeprowadzono część zaplanowanych czynności), 5 natomiast za nieudane (sprawa „spadła z wokandy”). Przedstawiono to w tabeli 27.

Tabela 27. „Terminy” zrealizowane w pełni bądź częściowo oraz nieudane

Terminy	Liczba „terminów”	Procent liczby „terminów”
zrealizowane w pełni	32	86,5
zrealizowane częściowo	0	0
nieudane	5	13,5
Ogółem	37	100

W zbadanej próbie większość „terminów” była więc w pełni zrealizowana.

Odstępy między terminami rozpraw (w zaokrągleniu do jednego dnia) przedstawiono w tabeli 28. Dla przypomnienia, jest to bardzo ważna informacja dla potrzeb niniejszego projektu, gdyż – jak założono – może świadczyć o przewlekłości prowadzonych postępowań. Już na wstępie należy zauważyć, że tylko w dwóch przypadkach, tj. 4,8%, rozprawę odraczano. Pozostałe ponad 95% to przerwy (do 35 dni, por. art. 401 § 2 k.p.k.). Średni odstęp wyniósł 5 dni, mediana zaś – 1 (maksimum: 47 dni).

Tabela 28. Odstęp między „terminami” (w zaokrągleniu do jednego dnia)

Średni odstęp	Liczba „terminów”	Procent liczby „terminów”
do 10 dni	22	75,9
powyżej 10 do 20 dni	4	13,8
powyżej 20 do 30 dni	2	6,9
powyżej 40 do 50 dni	1	3,4
Ogółem	29	100,0
<i>brak danych</i>	8	21,6

Z danych zamieszczonych w tabeli 28 wynika zatem, że najliczniejsze (w niemal wszystkich przypadkach) były odstępy do 10 dni. Dłuższe zdarzyły się jedynie w 7 sprawach.

Czas trwania rozprawy (w jednym „terminie”) przedstawiono w tabeli 29. Czas ten dotyczy rozpraw, które się odbyły i których długość udało się ustalić (31, tj. nieco ponad 88% terminów wyznaczonych – bez tych, które „spadły z wokandy”).

Tabela 29. Czas trwania rozprawy (w jednym „terminie”)

Czas trwania rozprawy	Liczba „terminów”	Procent liczby „terminów”
do godziny	27	87,1
powyżej 1 do 2 godzin	2	6,5
powyżej 2 do 3 godzin	0	0,0
inaczej	2	6,5
Ogółem	31	100
<i>brak danych</i>	6	16,2

Jak wynika z danych przytoczonych w tabeli 29, rozprawy krótsze, do godziny, to aż 87% wszystkich. Powyżej godziny do dwóch trwały dwie rozprawy. Rozprawy dłuższe, powyżej dwóch godzin także miały miejsce tylko w dwóch przypadkach.

Odnotowano ponadto liczbę dowodów przeprowadzanych na rozprawach (tych, które się odbyły, tj. zrealizowanych zarówno w pełni, jak i częściowo). Uwzględniono również dowody uznane za ujawnione, nawet bez odczytania. W ostatnim terminie w sprawie dodawano „1” za głosy stron. Zostało to przedstawione w tabeli 30.

Tabela 30. Liczby przeprowadzanych dowodów

Liczba dowodów	Liczba terminów	Procent liczby terminów
0	5	14,7
1	23	67,6
2	2	5,9
3	3	8,8
4	1	2,9
Ogółem	34	100

Najczęściej przeprowadzano jeden dowód – ponad 67% terminów. Żadnego nie przeprowadzono w niemal 15% terminów, natomiast 2, 3 i 4 dowody zdarzały się w pojedynczych przypadkach.

4.4. Przyczyny wyznaczenia odleglejszych terminów

Przyczynę wyznaczenia odleglejszego pierwszego terminu rozprawy wskazano tylko w jednej sprawie. Był nią urlop wypoczynkowy sędziego. Jeśli chodzi natomiast o przyczyny niemożności przeprowadzenia „terminu” rozprawy („spadania spraw z wokandy”), które, jak wspomniano, mają znaczenie dla ewentualnej przewlekłości postępowania (por. załącznik nr 1 aneksu), to poniżej wskazujemy częstości oddziaływania tych przyczyn, odnosząc je do liczby terminów rozprawy „nieudanych”, tj. 5 („zrealizowanych częściowo” było w tym wypadku 0):

- usprawiedliwiona nieobecność strony (nie dotyczy oskarżyciela publicznego i pełnomocnika): 2 przypadki, tj. 40%,
- konieczność sprowadzenia dowodu na rozprawę, zwłaszcza po wniosku dowodowym złożonym na rozprawie: 2 przypadki, tj. 40%,
- brak zwrotnego potwierdzenia odbioru wezwania lub zawiadomienia strony, obrońcy lub pełnomocnika o terminie rozprawy: 2 przypadki, tj. 40%.

Jak z tego wynika, wymieniono tylko usprawiedliwioną nieobecność strony (nie dotyczy oskarżyciela publicznego i pełnomocnika), konieczność sprowadzenia dowodu na rozprawę oraz brak zwrotnego potwierdzenia odbioru wezwania lub zawiadomienia strony, obrońcy lub pełnomocnika o terminie rozprawy – po dwa przypadki.

Ponadto wśród „innych” przyczyn pojawiły się: konieczność przesłuchania dwóch świadków (stwierdzona z urzędu) oraz to, że prokuratura nie wykonała dowodów i nie przesłała akt. Dotyczyło to dwóch spraw.

5. Sądy apelacyjne

5.1. Wskaźniki wielkości i złożoności rozpoznawanych spraw

Liczba tomów akt

Liczbę tomów akt (całej sprawy, tj. wraz z postępowaniem przygotowawczym) odnotowano także dla spraw rozpoznanych w sądach apelacyjnych w wyniku apelacji od wyroków sądów okręgowych. Zostało to przedstawione w tabeli 31.

Tabela 31. Liczba tomów akt

Liczba tomów akt	Liczba spraw	Procent liczby spraw
od 1 do 5	15	40,6
powyżej 5 do 10	12	32,4
powyżej 10 do 20	5	13,5
powyżej 20	3	8,1
<i>brak danych</i>	2	5,4
Ogółem	37	100

Tak więc, spośród 46 spraw rozpoznanych w sądach okręgowych 37, tj. ponad 80%, osądzono w drugiej instancji w sądach apelacyjnych.

Zdecydowana większość to sprawy liczące od jednego do 10 tomów – 73%, następnie zaś od powyżej 10 do 20 – 13,5%. Spraw więcej niż dwudziestotomowych (do 42 tomów) było tylko 3.

Liczba oskarżonych w jednej sprawie

Badane sprawy toczyły się przede wszystkim przeciwko jednemu oskarżonemu – 24, tj. niemal 65%, pozostałe zaś przeciwko dwóm – 9 spraw, tj. niemal jedna czwarta, oraz większej liczbie oskarżonych (od 5 do 10) – 3 sprawy, tj. ponad 8%.

Kwalifikacja prawna czynu

Co do zawartej w wyroku kwalifikacji prawnej jednego „głównego”, najpoważniejszego czynu, to należy znów podkreślić, że czyny te były bardzo zróżnicowane i najczęściej występowały tylko jednokrotnie. Te względnie częstsze – odnotowane co najmniej dwukrotnie, przedstawiono w tabeli 32.

Tabela 32. Częstsze czyny „główne”, według wyroku

Czyn określony w art. k.k.:	Liczba spraw	Procent liczby spraw
zabójstwo – typ podstawowy (art. 148 § 1 k.k.)	2	5,4
ciężki uszczerbek na zdrowiu (art. 156 § 1 k.k.)	2	5,4
rozbój – typ kwalifikowany (art. 280 § 2 k.k.)	2	5,4
inne	31	83,8
Ogółem	37	100

W próbie znalazło się zatem nieco więcej spraw o zabójstwo (w typie podstawowym), spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu oraz rozbój (w typie kwalifikowanym).

5.2. Czas trwania postępowania w sprawie

Czas trwania postępowania przed sądami apelacyjnymi wynosił średnio 2,7 miesiąca, przy medianie 2,5 miesiąca (maksimum 7 miesięcy). Postępowania trwały więc najczęściej do trzech miesięcy – ponad trzy czwarte. Pozostałe praktycznie od powyżej trzech do sześciu miesięcy (z jednym wyjątkiem sprawy siedmiomiesięcznej). W żadnej sprawie postępowanie nie zostało zawieszona. W jednej natomiast odbyło się posiedzenie w trybie art. 339 k.p.k. Rozkład czasów trwania postępowania sądowego przedstawiono w tabeli 33.

Tabela 33. Czas trwania postępowania sądowego (w miesiącach)

Czas trwania postępowania	Liczba spraw	Procent liczby spraw
do 3 miesięcy	28	75,7
powyżej 3 do 6 miesięcy	5	13,5
powyżej 6 miesięcy	1	2,7
<i>brak danych</i>	3	8,1
Ogółem	37	100

W ankiecie odnotowano czas od wpłynięcia sprawy do sądu do wyznaczenia sędziego referenta. Średnio czas ten wynosił 9,6 dnia, co wynika ze znacznego maksimum wynoszącego 86 dni. Mediana to dwa dni, co oznacza, że było to regułą. Sędzia referent jest więc na ogół wyznaczany w ciągu dwóch dni – praktycznie niemal natychmiast po wpłynięciu sprawy do sądu.

Natomiast czas od wyznaczenia sędziego referenta do dnia wyznaczenia pierwszego terminu rozprawy wynosił średnio około 18 dni, co wynika z maksimum wynoszącego aż 126 dni. Mediana to 9 dni. Pierwszy termin rozprawy wyznaczano więc na ogół po 11 dniach od wpływu sprawy do sądu.

Odnotowano również czas od dnia wyznaczenia pierwszego terminu rozprawy do dnia stanowiącego ten termin. Średnio czas ten wynosił niemal 50 dni (maksimum 96 dni). Mediana to 48 dni. Rozprawy (w pierwszym terminie) są więc wyznaczane w terminach nieco powyżej półtora miesiąca.

Reasumując, sędzia referent jest wyznaczany praktycznie natychmiast, pierwszy termin rozprawy po dalszych 11 dniach, a termin ten przypada po nieco powyżej półtora miesiąca – rozprawa w pierwszym terminie odbywa się więc na ogół (jeśli nie wydano zarządzenia o odwołaniu terminu) po niecałych dwóch miesiącach od wpływu sprawy do sądu.

5.3. Czynności w sprawie

W zbadanych sprawach wyznaczono ogółem 44 terminy rozpraw. Średnia wynosi 1,2 „terminu” na jedną sprawę, mediana zaś 1 (maksimum 3 terminy). Oznacza to, że jedną sprawę rozpoznawano na ogół w jednym terminie. Szczegółowo zostało to przedstawione w tabeli 34.

Tabela 34. Liczba terminów w sprawie

Liczba „terminów”	Liczba spraw	Razem	Procent liczby spraw
1	31	31	83,8
2	5	10	13,5
3	1	3	2,7
Ogółem	37	44	100

Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli, zdecydowanie najczęściej rozprawa odbywała się tylko na jednym „terminie” – niemal 84%. Dwa terminy wystąpiły w ponad 13% spraw, trzy zaś tylko w jednej, tj. 2,7%.

Odnotowano, które „terminy” rozprawy zostały zrealizowane w pełni, tj. przeprowadzono wszystkie zaplanowane czynności, które w części, tj. przeprowadzono część zaplanowanych czynności i wreszcie, w których nie zrealizowano żadnych czynności (sprawa spadła z wokandy). Zostało to przedstawione w zamieszczonych poniżej tabelach 35-37.

Tabela 35. „Terminy” w pełni „zrealizowane”

Liczba terminów w pełni „zrealizowanych”	Liczba „terminów”	Razem	Procent liczby „terminów”
1	34	34	91,9
2	3	6	8,1
Ogółem	37	40	100

W większości spraw – niemal 92%, „zrealizowano” w pełni jeden termin, dwa zaś w pozostałych ponad 8%.

Tabela 36. „Terminy” częściowo „zrealizowane”

Liczba terminów częściowo „zrealizowanych”	Liczba „terminów”	Razem	Procent liczby „terminów”
0	36	0	97,3
1	1	1	2,7
Ogółem	37	1	100

Tylko w jednej sprawie odbył się „termin”, który uznano za częściowo „zrealizowany”.

Tabela 37. „Terminy” nieudane

Liczba terminów nieudanych	Liczba „terminów”	Razem	Procent liczby „terminów”
0	34	0	91,9
1	3	3	8,1
Ogółem	37	3	100

Z kolei, tylko w trzech sprawach, tj. ponad 8% sprawa „spadła z wokandy”.

Reasumując, w zbadanych sprawach 40 „terminów” rozpraw uznano za w pełni zrealizowane (tj. przeprowadzono wszystkie zaplanowane czynności), 1 za częściowo zrealizowany (tj. przeprowadzono część zaplanowanych czynności) oraz 3 za nieudane (sprawa „spadła z wokandy”). Przedstawiono to w tabeli 38.

Tabela 38. „Terminy” zrealizowane w pełni bądź częściowo oraz nieudane

Terminy	Liczba „terminów”	Procent liczby „terminów”
zrealizowane w pełni	40	90,9
zrealizowane częściowo	1	2,3
nieudane	3	6,8
Ogółem	44	100

W zbadanej próbie niemal wszystkie „terminy” były więc w pełni zrealizowane.

Odstępy między terminami rozpraw (w zaokrągleniu do jednego dnia) przedstawiono w tabeli 39. Już na wstępie należy zauważyć, że tylko w trzech przypadkach, tj. 6,8%, rozprawę odraczano. Pozostałe ponad 93% to przerwy (do 35 dni, por. art. 401 § 2 k.p.k.). Średni odstęp wyniósł 6 dni, maksimum: 63 dni.

Tabela 39. Odstępy między terminami (w zaokrągleniu do jednego dnia)

Średni odstęp	Liczba „terminów”	Procent liczby „terminów”
do 10 dni	32	72,8
powyżej 20 do 30 dni	2	4,5
powyżej 30 dni	3	6,8
<i>brak danych</i>	7	15,9
Ogółem	44	100

Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli 39, najliczniejsze były odstępy w przedziale do 10 dni – niemal 73%, dłuższych było zdecydowanie mniej – razem ponad 11%.

Również i dla spraw rozpoznawanych przez sądy apelacyjne obliczono czas trwania rozprawy (w jednym „terminie” – było ich ogółem 44). Wyniki przedstawiono w tabeli 40.

Tabela 40. Czas trwania rozprawy (w jednym „terminie”)

Czas trwania	Liczba spraw	Procent liczby spraw
do godziny	13	29,5
powyżej godziny do 2 godzin	13	29,5
powyżej 2 do 3 godzin	3	6,8
powyżej 3 do 4 godzin	4	9,1
powyżej 4 godzin	1	2,3
<i>brak danych</i>	10	22,7
Ogółem	44	100

Wynika z nich, że rozprawy krótsze, do godziny, to niemal 30% wszystkich. Powyżej godziny do dwóch trwało również niemal 30% rozpraw. Rozprawy dłuższe, powyżej dwóch godzin, to niemal 20%.

Odnotowano liczbę dowodów przeprowadzanych na rozprawach (tych, które się odbyły, tj. zrealizowanych zarówno w pełni, jak i częściowo). Uwzględniono również dowody uznane za ujawnione, nawet bez odczytania. W ostatnim terminie w sprawie dodawano „1” za głosy stron. Zostało to przedstawione w tabeli 41.

Tabela 41. Liczby przeprowadzanych dowodów

Liczba dowodów	Liczba terminów	Procent liczby terminów
0	2	4,5
1	12	27,3
2	9	20,4
3	15	34,1
4	1	2,3
5	1	2,3
<i>brak danych</i>	4	9,1
Ogółem	44	100

Najczęściej przeprowadzano jeden, dwa albo trzy dowody – razem ponad 81% rozpraw. Żadnego dowodu nie przeprowadzono na dwóch, 4 i 5 natomiast – na po jednej rozprawie.

5.4. Przyczyny wyznaczenia odleglejszych terminów

Przyczynę wyznaczenia odleglejszego pierwszego terminu rozprawy wskazano w dwóch sprawach. W obu przypadkach chodziło o chorobę sędziego. Przyczyny, które uniemożliwiły przeprowadzenie rozprawy w zaplanowanym terminie udało się odnotować w trzech przypadkach. Wśród nich znalazły się dwie przyczyny z przygotowanej listy: nieobecność sędziego: 1 przypadek, tj. 33,3% – 25%³, oraz nieobecność oskarżyciela publicznego: również 1 przypadek, tj. 33,3% – 25%. Ponadto odnotowano jedną przyczynę „inną” niż wymienione w załączniku nr 1 aneksu, mianowicie taką, że obrońca przebywa w szpitalu i nie może ustanowić substytucji.

³ Odsetki jak przy poprzednich sprawach odnoszą się do liczby terminów rozpraw „nieudanych”, tj. 3 (pierwszy odsetek), jak i „zrealizowanych częściowo” (drugi odsetek, po myślniku).

III. Podsumowanie

Celem niniejszego projektu, jak wskazano we wprowadzeniu, było poznanie przyczyn przewlekłości postępowań karnych toczących się w polskich sądach. Do jego realizacji wykorzystano jedną z możliwych metod badawczych, mianowicie analizę danych zastanych w postaci akt spraw karnych. Dobór próby miał charakter celowo-losowy. Uwzględniał nie tylko rodzaj sądu (rejonowy, okręgowy oraz apelacyjny), ale również jego wielkość, definiowaną przez liczbę wpływających do rozpoznania spraw. Przeprowadzone badanie służyło uzyskaniu odpowiedzi na pytanie, co ma wpływ na czas trwania postępowania w sprawie. Realizatorzy niniejszego projektu założyli, że nie sposób wskazać jednego czynnika. Stąd też pierwszym, choć niewystarczającym warunkiem, uprawniającym do mówienia o przewlekłości postępowania był okres jego całkowitego trwania. Dlatego badano tylko takie sprawy, w których postępowanie trwało co najmniej sześć miesięcy. Kolejnymi czynnikami jakie należało uwzględnić w takim badaniu były czynności podejmowane przez sąd – ich liczba, sposób i termin realizacji. Przy ich analizie nie można było jednak pominąć także przyczyn uniemożliwiających sądowi realizację zaplanowanych czynności. Wszystkie te kwestie zostały uwzględnione w przeprowadzonym badaniu.

Należy również przypomnieć, że z uwagi na różnorodność spraw rozpoznawanych przez sądy rejonowe, okręgowe (w I i II instancji) i apelacyjne, wyniki dla każdej z tych czterech grup przedstawiono w opracowaniu odrębnie. Taką decyzję uzasadniały z pewnością także wyróżnione na potrzeby badania wskaźniki wielkości i złożoności rozpoznawanych spraw. Za wskaźniki te uznano: liczbę tomów badanych spraw, liczbę oskarżonych występujących w sprawie oraz kwalifikację prawną czynu. Wyniki badania pokazują, że dwa z nich faktycznie różnicowały omawiane grupy. Średnia liczba tomów była najmniejsza dla spraw nadesłanych z sądów rejonowych (2 tomy), największa dla spraw rozpoznawanych przez sądy okręgowe w I instancji (9 tomów) oraz spraw apelacyjnych (co trzecia liczyła 5–10 tomów, pojawiły się również trzy sprawy 20-tomowe). Sprawy toczące się przed sądami rejonowymi dotyczyły najczęściej niealimentacji. W pozostałych grupach widoczne były natomiast sprawy o czyny poważniejsze, takie jak: rozbój, zabójstwo, udział w grupie przestępczej czy spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. Liczba oskarżonych nie różnicowała badanych grup. Większość spraw toczyła się przeciwko jednemu.

Średni całkowity czas trwania postępowania okazał się najdłuższy dla pierwszoinstancyjnych spraw sądów okręgowych (10,2 miesiąca), najkrótszy dla sądów rozpoznających sprawy w II instancji – 2 miesiące dla sądów okręgowych i 2,7 dla apelacyjnych. W sądach rejonowych czas trwania postępowania wyniósł średnio 8,5 miesiąca. W trakcie badania sprawdzono również czas trwania poszczególnych etapów postępowania sądowego, mianowicie: 1) od daty wpływu sprawy do wyznaczenia sędziego referenta/składu, 2) od wyznaczenia sędziego referenta/składu do wyznaczenia terminu pierwszej rozprawy, 3) od wyznaczenia terminu pierwszej rozprawy do jej faktycznego przeprowadzenia. Wyniki tej analizy pokazały, że w każdej grupie spraw sędzia referent jest wyznaczany praktycznie natychmiast po wpływnięciu sprawy do sądu. Pierwszy termin rozprawy zarządzany jest najszybciej w sądach okręgowych w II instancji (mediana 1 dzień), dalej w sądach okręgowych w I instancji oraz sądach apelacyjnych (mediana 12 i 9 dni). Najdłuższy okres zanotowano dla sądów rejonowych – ponad 3 tygodnie. Przeprowadzenie rozprawy w wyznaczonym terminie następuje w okresie 1–1,5 miesiąca od wydania zarządzenia w tym przedmiocie. Oznacza to, że pierwsza rozprawa odbywa się zwykle w okresie około 2 miesięcy od daty wpływu sprawy do sądu (wyjątkiem są sprawy rozpoznawane przez sądy okręgowe w II instancji, w których okres ten wynosi około 1 miesiąca). Biorąc pod uwagę konieczność podjęcia przez sąd odpowiednich czynności, w tym wydania zarządzenia o przeprowadzeniu rozprawy, a w dalszej kolejności jego wykonania przez pracownika sądu (m.in. zarezerwowania sali, wezwania/zawiadomienia stron) czas ten z pewnością nie świadczy o opieszałości w działaniu sądów. W praktyce samo dostarczenia korespondencji niekiedy (z uwagi na podwójną awizację) zajmuje miesiąc.

Wydaje się jednak zasadne, by informację o czasie trwania postępowania odnieść bezpośrednio do jego przebiegu, a dokładniej do czynności podejmowanych przez sąd – przede wszystkim liczby wyznaczonych i przeprowadzonych terminów. W sądach, w których całkowity czas trwania postępowania był najdłuższy (sądach rejonowych i okręgowych w I instancji) zostały przeprowadzone łącznie odpowiednio 541 i 353 terminy, w sądach okręgowych II instancji i sądach apelacyjnych – 37 i 44. Należy pamiętać, że spraw rozpoznanych przez sądy I instancji zostało zbadanych więcej, stąd warto zwrócić uwagę także na inne wartości. Mediana wynosiła od 1 w sądach okręgowych II instancji do 5 w sądach okręgowych I instancji. Dość wyraźnie grupy te różnicowały wartości średniej – 3,1 terminu dla sądów rejonowych, 7,7 – dla sądów okręgowych w I instancji oraz 1,3 i 1,2 – odpowiednio dla sądów okręgowych w II instancji i sądów apelacyjnych. Skuteczność realizacji terminów, zgodnie z wcześniejszym planem, była najwyższa w sądach apelacyjnych i wynosiła 91%. Równie wysoki odsetek (86,5%) zanotowano dla sądów okręgowych w II instancji. W sądach rejonowych i sądach okręgowych w I instancji udział terminów zrealizowanych wśród ogólnej liczby przeprowadzonych oscylował w granicach 50–55%. W tych sądach pojawiły się także najwyższe odsetki terminów zrealizowanych w części oraz terminów nieudanych.

Średnie odstępy między poszczególnymi terminami w każdej z badanych grup w większości nie przekraczały 35 dni, przy czym dla sądów okręgowych i apelacyjnych odsetek takich spraw wynosił ponad 90%, dla rejonowych z kolei – 72%. Ważne jest również to, że w dość znacznej liczbie spraw – bo w 72,8% dla sądów apelacyjnych i 52,3% dla sądów okręgowych w II instancji – średni czas między poszczególnymi terminami wynosił do 10 dni. W sądach rejonowych odsetek takich spraw wyniósł 31%, natomiast w sądach okręgowych w I instancji – 17,4%.

W badaniu założono, że wskaźnikiem „opłacalności” rozprawy jest liczba przeprowadzonych na niej dowodów. Odnotowano zatem liczby dowodów przeprowadzanych na rozprawach (tych, które się odbyły, tj. zrealizowanych zarówno w pełni, jak i częściowo). Uwzględniono również dowody uznane za ujawnione, nawet bez odczytania. Uzyskane wyniki przekonują co do zasady, że w większości spraw – rozpoznanych przez różne sądy w różnych instancjach – z reguły przeprowadza się jeden lub dwa dowody (razem około 50%, w tym około 30% dla jednego dowodu i około 20% dla dwóch dowodów). Wyróżnia się tu bez wątpienia tylko jedna z badanych grup, mianowicie sprawy z sądów okręgowych z II instancji. W ponad 50% takich spraw na jednej rozprawie został przeprowadzony tylko jeden dowód. Realizacja dwóch dowodów miała miejsce w niespełna 5% spraw.

W badaniu zwrócono również uwagę na czas trwania rozprawy (w jednym „terminie”), ponieważ czas ten świadczy (obok liczby przeprowadzonych dowodów) o „opłacalności” terminu rozprawy. Skoro mianowicie wzywa się uczestników postępowania i organizuje rozprawę, warto dzięki temu zrealizować jak najwięcej koniecznych czynności. Czas trwania rozprawy zdecydowanie różnicuje badane grupy, co bez wątpienia świadczy o stopniu złożoności i skomplikowania sprawy. Stopień ten, co wydaje się dość oczywiste, ale co również potwierdzają uzyskane wyniki, jest najniższy w sądach rejonowych, wyższy w okręgowych i najwyższy w sądach apelacyjnych. Przykładowo, w sądach rejonowych niemal 80% rozpraw trwało do godziny, ale połowa zamknęła się w 30-minutowym czasie. W sądach apelacyjnych odsetki te wynoszą odpowiednio 30% i 14%. Trzeba również podkreślić, że już w sądach okręgowych dość wyraźnie zaznaczały się rozprawy trwające kilka godzin (od 3 do 6), a w sądach apelacyjnych 20% rozpraw trwało powyżej 2 godzin.

Istotnym zagadnieniem prowadzonego badania były przyczyny wyznaczania odleglejszych terminów rozpraw, w tym również pierwszej z nich. Dla przypomnienia, generalnie nie zanotowano opieszałości w pracy sądu co do wyznaczania pierwszego terminu rozprawy. Niemniej jednak pojawiały się przypadki, kiedy okres między datą wpływu sprawy do sądu a datą wyznaczenia pierwszego terminu rozprawy był nieco dłuższy niż podana wartość średniej i mediany. Jako przyczyny udało się odnotować m.in.: brak wolnych terminów, urlop lub zwolnienie sędziego, spór o właściwość sądu, konieczność zasięgnięcia opinii o stanie zdrowia oskarżonego. Należy dodać, że takie informacje były względnie nieliczne, choć

tego rodzaju przyczyny mogły występować zawsze – w tym zwłaszcza brak wcześniejszych wolnych terminów – a nie tylko wtedy, kiedy stwierdzano to *expressis verbis*.

Jeśli chodzi o ewentualną przewlekłość postępowania, zasadnicze znaczenie mają także przyczyny niemożności przeprowadzenia „terminu” rozprawy („spadania spraw z wokandy”). Przyczyny te udało się zanotować dla każdej grupy spraw. Najliczniej pojawiały się: usprawiedliwiona lub nieusprawiedliwiona nieobecność strony oraz świadka, a także konieczność sprowadzenia dowodu na rozprawę.

Przeprowadzone badanie z pewnością pokazuje, że zagadnienie przewlekłości postępowania sądowego jest bardzo szerokie i trudne do zbadania przy wykorzystaniu tylko jednej metody badawczej. Co więcej, z uwagi na różnorodność spraw rozpoznawanych przez sądy, wydaje się, że każda z nich powinna być poddawana indywidualnej ocenie. Dlatego też wyniki referowanego badania należy traktować jako tylko wprowadzenie do kolejnych analiz.

Załącznik

Przyczyny uniemożliwiające przeprowadzenie rozprawy w zaplanowanym terminie

1. usprawiedliwiona nieobecność strony (nie dotyczy oskarżyciela publicznego i pełnomocnika)
2. nieusprawiedliwiona nieobecność strony (nie dotyczy oskarżyciela publicznego i pełnomocnika)
3. usprawiedliwiona nieobecność obrońcy lub pełnomocnika – adwokata
4. nieusprawiedliwiona nieobecność obrońcy lub pełnomocnika – adwokata
5. usprawiedliwiona nieobecność obrońcy lub pełnomocnika – radcy prawnego
6. nieusprawiedliwiona nieobecność obrońcy lub pełnomocnika – radcy prawnego
7. usprawiedliwiona nieobecność świadka
8. nieusprawiedliwiona nieobecność świadka
9. usprawiedliwiona nieobecność biegłego, tłumacza, specjalisty
10. nieusprawiedliwiona nieobecność biegłego, tłumacza, specjalisty
11. niedoprowadzenie oskarżonego pozbawionego wolności na rozprawę
12. wniosek obrońcy lub pełnomocnika uzasadniany innymi wyznaczonymi terminami rozpraw lub posiedzeń („kolizja terminów”)
13. wniosek formalny, w tym wniosek oskarżonego o wyznaczenie obrońcy z urzędu i wniosek o wyłączenie sędziego
14. konieczność sprowadzenia dowodu na rozprawę, zwłaszcza po wniosku dowodowym złożonym na rozprawie
15. brak zwrotnego potwierdzenia odbioru wezwania lub zawiadomienia strony, obrońcy lub pełnomocnika o terminie rozprawy
16. nieobecność sędziego
17. nieobecność ławnika
18. nieobecność oskarżyciela publicznego
19. konieczność rozpoznania innych spraw z wokandy lub zakończenie czasu urzędowania sądu
20. inne, jakie?
21. brak informacji

